

Jørgen Brekke

Nådens omkrets

Kriminalroman

*«Hvordan foretrekker du skalpellen,
skarp, middels skarp eller sløv?»*

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2011

www.gyldendal.no

Printed in Germany

Trykk/innbinding: GGP Media GmbH

Sats: Type-it AS, Trondheim 2010

Papir: 80 g Supersnowbright (1,6)

Boken er satt med Minion 11/13.5 pkt.

Omslag: Jesper Egemar Design

ISBN 978-82-05-41492-1

Til Eva, for klokkertro

Prolog

Det finnes ikke udyr under sengen.

Han forsøker å puste rolig, være så stille han kan. Han må ikke lage en lyd. Da vil kanskje ikke det rasende mennesket finne ham, kanskje snur det og forsvinner. Men er det det han vil? Om skikkelsen forsvinner nå, tar den mammaen hans med seg.

Gutten har bare sett en arm. Den var kledd i et sånt grovt stoff, lik det som er i pappas kjeledress, den pappa bruker når han fikser på racersykkelen eller snekrer i huset.

Romskipet han har brukt nesten en uke på å bygge, er knust og bitene ligger på gulvet. Noen av dem helt nede ved sengeenden der han ligger gjemt. Idet han styrtet inn på soverommet, slo han skipet ned fra det grønne plastbordet som han og pappa hadde kjøpt på IKEA. Nå er han redd for at det gale mennesket nedenunder hørte rabalderet idet legodelene spratt til alle kanter. En Luke Skywalker-figur, som han har ønsket seg så lenge og nettopp har fått til bursdagen sin av foreldrene, ligger rett foran nesen på ham og stirrer med tomme, mørke øyne.

Det eneste han så, var en arm og brekkjernet som traff mammaen hans i hodet rett over øret. Hodet som ble kastet bakover lik hodet til en tøydukke. Halsen var så tynn og hvit. Runde bloddråper som liksom hang i luften. Hun falt i gulvet uten et skrik, og han måtte ta et skritt bakover for at hun ikke skulle

treffe ham. Så sto det en skygge i døren. Og han klarte ikke å se på den. Vet ikke om det er en mann eller dame. Vet bare at skikkelsen vil dem vondt. En kort stund, så lenge som det tar å trekke pusten dypt ned i lungene, tenkte han at han måtte beskytte mamma. Men så tok skikkelsen det første skrittet inn i huset, og gutten kastet et blikk på brekkjernet. Det var blod på det. Mammass blod. Han snudde seg og løp.

Jeg må puste sakte, tenker han. Lydløst.

Han hører skrittene i trappen. Tunge skritt, lik pappas. Kan det være ham? Har faren kommet hjem akkurat tidsnok til å redde dem? Skrittene stanser på toppen av trappen. Han forsøker å ikke puste. Kjenner at det snører seg i brystet. Så hører han skrittene igjen. De kommer rett mot ham nå.

To føtter over gulvet. På veien mot sengen trækker de på restene av romskipet, slik at det knuses helt.

Det finnes ikke udyr under sengen. Men det står et over den. Langsomt huker skikkelsen seg ned. Gutten hører den fremmede pusten komme nærmere. Så hører han stemmen:

«Jeg er overalt.»

En hånd griper ham etter håret og drar ham frem på gulvet. Han vil ikke skrike og har bare én tanke: Nå får jeg komme til mamma.

Del 1

Edgar Allan Poe-museet

*«Gud er en fattbar sfære hvor sentrum er overalt
og omkrets ingensteds.»*

Alain de Lille, ca. 1100

Bergen, september 1528

Tiggermunken hadde hørt lite godt om Bergen by og enda mindre godt om Norge, landet der han en gang ble født, men hadde glemt så mye fra. Et fortapt og forblåst land, ble det sagt. Det var langt mellom byene så langt nord. Men Bergen var i det minste en by av noenlunde størrelse, og om bartskjærerer hadde slått seg ned her, betydde det ganske sikkert at han fant det han ønsket hos ungguttene i byen.

Koggen som han kom seilende inn på fra Rostock, var en slik som hansasjøfolkene hadde hatt så mange av i eldre tider, og noen var fortsatt i bruk her oppe i nordlige farvann. De var gode på sjøen, men kunne ikke måle seg med nederlandske og engelske handelsskip. Båten hadde med seg mel, salt og en del tønner øl mannskapet hadde forsynt seg grådig av under overfarten. På båtreisens siste kveld, under et høyrøstet fylleslag på fordekket, hadde en av dem falt over relingen og druknet. Stemningen om bord var dyster ettersom den druknede sjømannen kun var fjorten somre gammel og hadde vært godt likt. Ikke at tiggermunken forsto hvorfor. Selv kunne han ikke la være å more seg litt over det hele. Den druknede guttungen hadde skrålt hver eneste natt på turen, slik at han knapt hadde hatt blund på øynene. Men takket være en plutselig høy sjø

kom tiggermunken nå uthvilt til Bergen. Alt var som det skulle være. En sjømanns liv var kort og fullt av utsvevelser. Få ville virkelig savne den lille, fordrukne skjødehunden.

De gled inn i havnen som kaltes Vågen, og mannskapet var opptatt med å rigge ned seilene og finne oppankringsplassen. Det var høst, men vinteren hadde kommet ovenfra til fjelltoppene over byen. Han kunne telle sju av dem, og alle bar en tynn, hvit lue. Nede i havnen regnet det lett, slik at hver enkelt dråpe fikk tegne ubrutte ringer i det mørke vannspeilet.

Munkens blikk gled innover mot byen. Den rommet knapt ti tusen sjeler. Bortsett fra Bergenhus, festningsanlegget ytterst mot innseilingen, noen kirker og enkelte prakthus, var Bergen bygget utelukkende av trevirke. Han hadde knapt noen gang før sett så mange trehus stå så tett sammen. Selv bymuren så ut til å være gjort av bare tømmer. Det siste stykket før båten falt til ro ved ankeret, moret han seg med å se for seg hvor godt en by som dette ville brenne, om det oppsto brann.

Inne på kaia gjorde han opp for reisen med styrmannen og hengte lærpungen i beltet som holdt kutten på plass. Han var en tiggermunk med tung pengepung. For en vandringsmann som ham, var det her og der nødvendig å tøye broder Frans' bud noe. Det sparte ham for unødvendige stanser og omveier.

Styrmannen ønsket ham lykke til videre, før han selv forsvant i retning av den nærmeste handelsgården, der han skulle gjøre forretninger og få seg et måltid. Tiggermunken ble stående og kjenne på sulten han hadde hatt med seg gjennom hele overfarten fra Rostock. Men fersk mat fikk vente ennå en stund.

Rekkefølgen betyr alt, tenkte han. Disse ordene hadde han fra mester Alessandro. Selv om mesterens ord hadde handlet

om hvordan man dissekerte et lik og ikke om et raskt ærend i en ukjent by, var de nyttige. Som nesten alle Alessandros ord kunne de brukes i de fleste sammenhenger. Og rekkefølgen var virkelig viktigere enn alt annet, dersom han skulle komme seg videre fra byen med det byttet han var ute etter.

Og først av alt måtte han skaffe skyss vekk herfra.

Når knivene var blitt hans, skulle han nordover i retning Trondheim. Derfor var han på utkikk etter norske båter. Dem var det ikke mange av langs Tyskebryggen denne formiddagen, men en kone som gikk med en håndtralle mellom båtene og forsøkte å selge hjemmebakst til sjømennene, kunne fortelle ham at mange av de norske båtene la til på strandsiden. Mens han sto der og hørte på en lang og ganske forvirrende beskrivelse av raskeste vei rundt Vågen, ble han overrasket over hvor fort det norske språket kom tilbake til ham. Det var fjorten somre siden han var her sist, og språket var det eneste han ikke hadde glemt fullstendig fra den tiden. Språket og morens ansikt.

Han kjøpte en kake fra konas tralle og takket for hjelpen. Egentlig likte han ikke tanken på å krysse hele byen før alt var klart. Hva om han traff på bartskjærerer og ble gjenkjent? Men det så ikke ut til at han hadde noe valg. Han kunne ved selvsyn se alle jektene, fembøringene og prammene som lå fortøyd på den andre siden. Det var nettopp slike små farkoster som fraktet folk og varer langs kysten av dette fjellandet. Han trakk hetten over hodet og tok føttene fatt.

Byluft gjør fri, sies det, men godt luktet den ikke. Etter noen dager på sjøen hadde han nesten glemt hvordan en by kunne rive i nesen. Bergen var ikke noe unntak, tvert imot, her hadde den sedvanlige stanken av skyller, kloakk og forråtnelse et islett av fordervet fisk og morkent tømmer. Tiggermunken følte en

trang til å holde for nesen idet han gikk inn i smugene ved Vågsbunnen. Men han tok seg i det. Han ville ikke gjøre noe som vakte oppsikt, gikk bare rett frem uten å se opp og uten å søke øyekontakt med noen han møtte langs veien.

Det ble bare tettere med folk i gatene da han kom rundt på strandsiden. Her snakket alle det syngende norske språket. Husene var mindre og husdyrene på torvtakene flere. Han spurte seg frem og fant et handelshus som drev handel nordover i landet.

«Nei, ingen av mine båter reiser ut i morgen tidlig,» sa en kortvokst kjøpmann og kikket skeptisk på ham. Kremmeren var en mann på nærmere femti somre. Han sto inne i det mørke lagerrommet i huset sitt, mellom tønner og stabler av tørrfisk. Huden hans hadde den samme gråhvite fargen som fiskene, og han spyttet på golvplankene mellom ordene.

«Hvorfor har en gråbror som deg slikt hastverk?»

«Jeg er en gråbror med et ærend. Jeg er også en gråbror som kan betale for meg,» sa munken og løsnet pengepungen halvveis fra beltet.

«Noen vil si at det gjør deg til noe annet enn en gråbror,» sa kjøpmannen tørt, men tiggermunken kunne se at pungens tyngde og lyden av mynt gjorde inntrykk på ham.

«Det går en fembøring nordover til Austrått i morgen tidlig. Det er ikke min båt, men jeg skal snakke med styrmannen. Likevel må jeg advare deg. Båten eies av en høybåren frue og hun har ikke et spesielt godt øye til gråbrødre som deg. Du gjør klokt i å gå fra borde før båten legger til der oppe ved Fosen,» sa han.

«Det kan passe bra på flere måter. Jeg har da heller ikke noe ønske om å ta inn hos storfolk som har avsverget den hellige kristentro. Tro meg, slike har jeg møtt nok av i de tyske lan-

dene,» sa han med overbevisning og lovet å betale godt både for reisen og for at styrmannen trosset sin husfrues ugudelighet og tok rette kristenfolk med i båten.

Så gikk han for å handle inn ting han trengte for den videre reisen, en god skinnsekk, litt tørket kjøtt og noen flasker vin. Da han vendte tilbake til handelshuset, kjøpte han også litt tørrfisk som han la i sekken. Samtidig fikk han vite at avtalen med styrmannen var gjort, og han kunne gå for å finne husly for natten. Kjøpmannen forklarte ham veien til et losji.

«Er vertskapet der godt kjent i byen?» hadde han spurt før han forlot handelshuset.

«Den finnes ikke den bergenser, levende eller død, som vertinnen ikke kan sladre om,» hadde kjøpmannen svart og spyttet lattermildt slik at han nesten traff en stor bunt med ekstra fin tørrfisk foran seg.

Kjøpmannen hadde rett i det. Vertinnen på vertshuset elsket å sladre.

Historiene hun fortalte om bartskjærerer, var ingen nyhet for ham, og han hadde lyttet til dem uten interesse. Det eneste han brydde seg om å høre, var hvor den gamle knivmesteren holdt til. Og innimellom alle de latterlige ryktene, halvsannhetene og overdrivelsene sa vertinnen nok til at han ville finne veien morgenen etter. Da visste han også hvor han skulle utføre sitt eneste virkelige ærend i byen. Han måtte gjøre det tidlig om morgenen. Men ikke for tidlig. Det var viktig at det ikke gikk lang tid mellom det han skulle gjøre og det tidspunktet båten hans forlot byen.

Nå lå han på rommet han hadde leid, og lot en rosenkrans gli mellom fingrene mens han mediterte over Marias sju gleder og mumlet Fadervår, Hill deg, Maria og Ære være. Vertshuset var et trekkfullt tømmerhus. Høsten bød på kalde netter i Ber-

gen, og høstnattens kulde krøp inn gjennom alle sprekkene. Det kom til å bli en søvnløs natt.

Før hanegal sto han ute i Bergens gater. Rimfrosten lå i et hvitt lag over torvtakene, og vanddammene etter gårsdagens regnfall hadde fått en tynn skorpe av is. Han snørte kappen godt om seg og gikk etter vertinnens anvisninger fra kvelden før. De viste seg å være pålitelige.

Da han kom frem og åpnet døren inn til det mørke rommet der bartskjærerer pleiet kundene sine, hadde den velkjente håndverkeren alt stått opp og sto og slipte knivene sine. Det var tidlig. Ingen hadde ennå kommet for å få stusset håret, ta seg et glass øl eller prate bort formiddagen, slik folk ofte gjorde på steder som dette. Munken tok et skritt inn i rommet, men tok ikke hetten av hodet.

«Nå tror jeg du har trådt inn i feil stue,» sa bartskjærerer. «Her utføres ikke noe arbeid uten betaling, og spiskammeret mitt er sørgelig tomt, er jeg redd.»

Tiggermunken ble stående og betrakte ham fra skyggen under hetten. Bartskjærerer hadde ikke dratt kjensel på ham. Kanskje ikke så rart. Det hadde gått mange somre og vintre, han var ingen guttunge lenger.

«Jeg har ikke kommet for å få mat eller pleie,» sa tiggermunken.

Bartskjærerer la kniven han hadde arbeidet med, ned på et lite bord foran seg, sammen med et sett av kniver til ulike formål. Han var en mester med disse knivene. For tiden gjorde han neppe annet enn å trimme skjegg og fjerne byller. Inni mellom ble han kanskje kalt ned til bryggene for å kutte et råtespist bein av en sjømann. Tiden for de store dåder var over. Før han trakk seg tilbake til denne ensomme byen i verdens utkant, hadde han vært mester Alessandros egen håndlan-

ger der nede i Padova. Han var hendene bak mange av den store mesterens oppdagelser om menneskekroppen. De hadde tilbrakt netter sammen i lønndom, bøyde over forbryteres stinkende etterlevninger, bartskjæreren med knivene, mesteren med pergament og penn. Selv hadde tiggermunken som ung gutt fått ligge under likbenken og lytte og lukte, til han sovnet og bartskjæreren bar ham i seng. Synet av knivene gjenkalte barndomsminnene. Lukten av treverk og nyslippte kniver som nesten druknet i stanken fra råtnende menneskekropper.

«Om det ikke er mat, så har du kommet for noe,» sa bartskjæreren.

«Det er riktig,» svarte han. Så bykset han frem. Knyttneveslaget traff der det skulle, bartskjæreren gikk i gulvet. I det samme tok tiggermunken av seg hetten slik at det gryende dagslyset fra en luke i veggen traff ansiktet hans. Bartskjæreren så fortumlet opp på ham.

«Gud forbarme seg over meg,» sa han. «Det er deg.»

«Jeg er redd det er for sent for en gjennområtten hedning som deg å vende seg til Herren nå,» sa tiggermunken.

«Du har vendt tilbake fra helvete. Hva har du kommet for?» Og det hørtes mer ut som en bønn enn et spørsmål.

«Jeg har kommet for knivene dine,» sa tiggermunken. «Bedre kniver finnes ikke i hele kristenheten.»